

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARNING O'QISHGA BO'LGAN MUNOSABATINI KLASTERLI YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYASI

Umarova Gulhayo Mirodiljon qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini klasterli yondashuv asosida rivojlantirish texnologiyasi haqida ilmiy mushohadalar o'rin olgan bo'lib bu ko'pchilik uchun foydali bo'ladi degan umiddamiz.

Kalit so'zlar: Kichik maktab yoshi, klasterli yondashuv, ta'lim, o'qituvchi, muhit, samaradorlik, hamkorlik, bilim, tadqiqotlar natijasi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini yaxshilash uchun klaster yondashuvi asosida umumiy o'rta ta'lim sifatini oshirishga e'tibor qaratilganligi sababli dastlab, klaster tushunchasiga, uning tarixiy taraqqiyoti va davriy o'zgarishlar mazmuni bo'yicha keltirilgan tavsiflarni tahlil etish lozim. Klaster tushunchasi birinchi bo'lib iqtisodiyot sohasida joriy etildi. Iqtisodiyotdagi klaster nazariyasining asoschisi Garvard biznes maktabi professori M.Porter klasterning shakllanish mexanizmini o'zaro raqobatbardoshlikning o'sishiga sabab bo'ladigan bir-biriga bevosita bog'liq sohalarning jamlanishi, deb tushuntirdi va ushbu hamkorlikning davlat iqtisodiyotidagi rolini aniqlab berdi. Rus olimasi T.I.Shamova esa klasterni raqobatbardosh, samaradorlikka erishishdan manfaatdor bo'lgan alohida sohalarni birlashtirishning tashkiliy shakllarini kuchaytirish mexanizmi, deya tavsiflaydi. L.Bespalova klasterni ixtiyoriy komponentlar qatorida o'zining to'liq funksional ishchanlik qobiliyatini saqlaydigan bir nechta bo'laklardan iborat bo'lgan tuzilma, deb hisoblaydi. Ta'lim sohasiga klaster yondashuvining kirib kelishi innovatsion jarayon bo'lib, umumiy o'rta ta'lim tizimida amalga oshirilishi lozim bo'lgan yangicha yondashuvlar sifatida ta'lim turlari o'rtasida o'zaro manfaatli aloqadorlikning innovatsion-integratsion yondashuvlardagi mexanizmlarini keltirib o'tish mumkin. Ta'lim tizimiga nisbatan bu kabi innovatsion yondashuv haqiqiy rivojlanish jarayonining mantig'iga mos kelsa, ta'lim sifati samaradorligi ortadi. Ayniqsa, ta'lim muassasalarining boshqaruv tuzilmasida mavjud muammolarga nisbatan munosib innovatsion yondashuvlar joriy qilinsa, mavjud vaziyatni oldindan baholay olish, hodisalarning rivojlanishini to'g'ri taxmin qilish, o'z vaqtida choralar ko'rish va tashkiliy boshqaruv tuzilmasiga tuzatishlar kiritish imkoniyatlari paydo bo'ladi. Ta'lim klasteri bu kabi muammolarning yechimiga nisbatan to'g'ri yondashuvni qaror toptiradi. Zero, klasterli integratsiya jarayonlari yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, moddiy, moliyaviy, texnologik, informatsion, uslubiy va kadrlar sohasidagi

barcha resurslar jalb qilinganligi bilan ham eng kuchli mexanizm sanaladi. Klaster moslashuvchan tarzda o'z tuzilmalari uchun boshqaruv tizimini yaratish, o'zaro ishonchni ta'minlash uchun haqiqiy rivojlanishni oldindan taxmin qilish imkonini beradi. Ta'lim tizimining tarkibiy qismlarida sifat o'zgarishlari bo'lishi, mazmunli faoliyat, umumiy va maxsus boshqaruv funksiyalari, dastur, texnologiya va usullari, ishtirokchilarning kadrlar salohiyatini rivojlantirishi bilan bog'liq jarayonlar klaster muhitini yaratish imkoniyatini beradi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishini yaxshilash uchun ta'lim klasterlarining modellari Yevropa amaliyotida yetarli darajada mavjud bo'lib, Rossiya tajribasida klaster siyosati asosan ularni shakllantirish va rivojlantirish tamoyiliga asoslanadi. T.I.Shamova ta'limni rivojlantirishga klaster yondashuvi individual sub'yektlar va klaster ishtirokchilarining o'ziga xos afzalliklarini kuchaytiradigan ijtimoiy hamkorlik asosida amalga oshirishga asoslanganligini ko'rsatadi. Ta'lim klasterlari modelining yagona tipologik xususiyatlari M.Yu.Barishnikov, I.I.Chinnova, A.V.Simonovlar tomonidan taklif qilingan. Tadqiqotchi G.E.Zaxidov tomonidan ham klasterni shakllantirish usullari normativ-huquqiy, iqtisodiy va tashkiliy- kommunikativ sohalar bo'yicha tahlil qilingan. L.V.Ovsiyenko, I.V.Zimina, N.N.Klinsova kabi olimlarning tadqiqotlarida ta'lim klasterlari ijtimoiy sheriklik doirasida universitetlar, umumta'lim maktablari, korxonalarining tarmoq aloqalari o'rtasidagi faoliyat sifatida tushuniladi.

Aynan shu mazmun tadqiqot doirasida taqdim qilinadigan ta'lim klasteri tuzilmasida o'z aksini topmoqda.

Ta'lim sohasidagi klasterli yondashuv borasidagi tadqiqotlarni o'rganish va tahlil qilish bu boradagi bir qancha qarashlarni jamlash, ularni analiz-sintez qilgan holda tavsifini berish imkonini berdi. Klaster yondashuvi bu: – alohida soha (ta'lim, iqtisodiyot va b.) bo'lib, raqobatbardosh samaradorlikka erishishdan manfaatdor bo'lgan sohalar birlashishining tashkiliy shakllarini kuchaytirish mexanizmi; – zamonaviylik va muntazam yondashuvdan kelib chiqqan holda bir tashkilotning tuzilishiga birlashtirilgan bir-biriga bog'liq bo'lgan turli soha xo'jalik sub'yektlarining majmui; – ixtiyoriy komponentlar qatorida o'zining to'liq funksional ishchanlik qobiliyatini saqlaydigan bir nechta teng huquqli bo'laklardan iborat bo'lgan tuzilma; – ishlab chiqarish va ta'lim dasturlarining ehtiyojlarini birlashtirish; – tashkilotning kelajak iqtisodiyoti uchun kadrlar salohiyatini shakllantirishni tashkil qilishning innovatsion samarali usuli; – ta'lim-fan-ishlab chiqarish tizimida innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashni shakllantirish vositasi; – turli ta'lim muassasalarini (bolalar bog'chasi-maktab-kollej- OTM) integratsiyalashuvi natijasida ta'lim tizimini izchillik tamoyili asosida qayta tashkil etish va h.k. Ta'limga nisbatan tatbiq qilinayotgan klaster yondashuviga mualliflik asosidagi ilmiy farazlarni ham taqdim etish maqsadga muvofiq: – ta'lim sohasida uning rivojlanish nazariyasi va texnologiyasini tartibga solish uchun qo'shimcha imkoniyatlar beradigan yangi xizmat turlarini joriy etish, uzviylik, uzluksizlik va izchillik asosida ta'lim

sohasi faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan tuzilma tuzish; ta'lim turlarining innovatsion-integratsion hamkorlik tamoyillari asosidagi hamda maqsad umumiyli va manfaat xususiyigidan kelib chiqqan holda belgilangan ijtimoiy buyurtmani ta'minlashga qaratilgan pedagogik-texnologik faoliyat uyg'unligini ta'minlash va hokazo. Demak xulosa qilib aytish mumkinki, ta'limga nisbatan tatbiq qilinayotgan klaster yondashuvi bu alohida bir sohada samarali hamkorlikka yo'naltirilgan tuzilma tuzish, uning rivojlanishi uchun qo'shimcha imkoniyatlar beradigan yangi xizmat bo'lib, undagi uzviylik, uzluksizlik va izchillik soha faoliyati samaradorligini intensiv oshirishga katta ta'sir ko'rsatadi; ta'lim sohasidagi klaster yondashuvi belgilangan ijtimoiy buyurtmani ta'minlashning qulay tuzilmasini tizimga tatbiq etishni nazarda tutadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishlarini yaxshilashdagi tadqiqot doirasida "ta'lim klasteri"ga quyidagicha ta'rif berish mumkin: "ta'lim klasteri ta'lim turlarining gorizontal va vertikal holatdagi o'zaro bog'liq tarkibiy bo'limlardan, o'ziga xos integral belgilardan iborat, jamiyat ehtiyojidagi ijtimoiy buyurtmani maqsad umumiyli va manfaat xususiyli tamoyili asosida ta'minlovchi, ilmiy-texnologik infrastuktura hamda inson resurslari integratsiyalashuvini, tezkor muloqot tizimini taqdim qiluvchi, turli darajalarda (davlat, mintaq, hudud, muassasa) raqobat muhitini shakllantiruvchi, innovatsion loyihalarni samarali ommalashtiruvchi tuzilma hisoblanadi. Ta'lim klasterining samarali rivojlanishi uning muvaffaqiyatiga ta'sir ko'rsatuvchi quyidagi shart-sharoitlar va omillarga bog'liq: – talabga javob beradigan texnologik va ilmiy infrastrukturaning mavjudligi; – qatnashchilarning o'zaro hamkorlikka ruhiy jihatdan tayyorligi; – klaster subyektlari o'rtasida axborot almashishni ta'minlovchi kuchli axborot texnologiyalari.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. A.Xoliqov "Pedagogik mahorat" – T.: Iqtisod-Moliya 2011.
2. U.Xodjamqulov "Pedagogik ta'lim klasteri" Monografiya – T.: Universitet 2020
3. "Bola va Zamon" 4/2021.